

*Ільченко К. Р.,
аспірант кафедри морського та митного права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
головний спеціаліст юридичного відділу
Одеського обласного територіального відділення
Антимонopolного комітету України*

ПОРЯДОК ВИЛУЧЕННЯ ПРОДУКТІВ МОРСЬКОГО І РІЧКОВОГО ПРОМИСЛУ ІЗ СЕРЕДОВИЩА ІСНУВАННЯ ТА ЇХ ПЕРЕМІЩЕННЯ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ

Анотація. Статтю присвячено питанню вилучення продуктів промислу й органам, які надають дозволи на таке вилучення, та їх переміщення через митний кордон України як особливого виду товару, що швидко псується. У законодавстві існує специфіка митних формальностей і відповідальності щодо продуктів промислу, які переміщуються через митний кордон. Проведення цих заходів здійснюється з метою належного перевезення та зберігання продуктів промислу, своєчасного митного оформлення, контролю за продуктами морського та річкового промислу, а також для забезпечення галузі національної економіки продовольством та споживачів якісною продукцією.

Ключові слова: рибний патруль, продукти морського та річкового промислу, митний кордон, риболовне судно, контроль, відповідальність.

Постановка проблеми. Рибне господарство має стратегічне значення для забезпечення населення якісним продовольством і галузей національної економіки сировиною, зміцнення позицій країни на міжнародній арені, збереження просторової й національної цілісності України, відіграє значну роль у відтворенні природних ресурсів та підвищенні зайнятості населення. Проблема вилову, добування та переробки продуктів морського й річкового промислу, а в подальшому й переміщення через митний кордон постала давно, але на сьогодні її так і не вирішено. В Україні відсутні загальнодержавні механізми надання квот і лімітів на вилов та добування водних біоресурсів, а також методи визначення суб'єктів господарювання, які будуть отримувати вказані квоти та ліміти. Тому поставлено питання щодо створення на підставі європейського досвіду оновленого органу в галузі рибного господарства, а саме рибного патрулю як одного з ключових органів у державі.

Стан дослідження. Цю тематику частково досліджували у своїх працях такі вчені, як Є.В. Додін, С.В. Ківалов, Ф.Л. Жорін, О.В. Молчанов, В.В. Прокопенко, О.П. Федотов, І.В. Міщенко та інші, проте достатнього розгляду питання вилучення продуктів морського та річкового промислу із середовища існування, та їх переміщення через митний кордон України в сучасній правознавчій літературі не отримали.

Метою статті є комплексний аналіз теоретичних і практичних аспектів щодо порядку вилучення продуктів промислу та їх переміщення через митний кордон України.

Виклад основного матеріалу. Одним із напрямів митного регулювання є переміщення через митний кордон продуктів морського та річкового промислу. Порядку переміщення цих продуктів присвячений розділ VI Митного кодексу України [1].

На нашу думку, під продуктами морського та річкового промислу треба розуміти результат спеціального виду діяльно-

сті, спрямований на вилов, добування, збирання тощо водних біоресурсів для задоволення різних потреб людини, який здійснюється облаштованими суднами; для їх вилову, добування потрібний спеціальний дозвіл та ліміти або квоти вилову, які надає держава, для нормального й безпечного функціонування людини та середовища існування або підприємства, діяльність якого спрямована на так звану обробку продуктів морського та річкового промислу (консервування, замороження і т. д.) з метою перетину державного кордону України або в порядку імпорту, експорту або транзиту. Результатами такого спеціального виду діяльності є необроблені або оброблені (підсолені, заморожені, обварені, консервовані, перероблені в іншу продукцію або піддані іншим формам обробки) риба, водорості, безхребетні, ракоподібні та ін.

Під вилученням треба розуміти процес отримання продуктів промислу з водного середовища.

Питання вилучення продуктів промислу є досить актуальним, оскільки досі існує проблема щодо єдиного механізму вилучення продуктів морського та річкового промислу із середовища існування та контролю за таким вилученням. Тому й не дивно що постало питання щодо створення на основі європейського досвіду органу в рибній галузі, а саме рибного патрулю.

На рибний патруль буде покладено обов'язки контролю та нагляду за діяльністю суб'єктів господарювання й рибалок щодо вилову продуктів промислу, буде здійснено повне оновлення персоналу. Ми вважаємо, що це досить дієвий і необхідний крок, оскільки в Україні відсутній дієвий механізм щодо охорони водних біоресурсів.

Потрібно зазначити, що суб'єкти господарювання, які здійснюють вилов, добування продуктів промислу, повинні мати спеціальні дозвільні документи. Порядок і підстави отримання ліцензій на вилов, добування водних біоресурсів покладено на Міністерство аграрної політики та продовольства України. Ліцензійні умови провадження господарської діяльності, пов'язаної з промисловим виловом водних біоресурсів, окрім внутрішніх вод (ставків) господарств, затверджені Наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 31 травня 2013 р. № 341 [2]. Так, порядок отримання ліцензій існує, проте не всі бажаючі можуть отримати такі ліцензії, оскільки немає прозорості та відкритої процедури їх отримання. Сподіваємося, що поставлене завдання виконає рибний патруль.

Відповідно до Інструкції про порядок спеціального використання риби та інших водних живих ресурсів для здійснення промислового лову риби та інших водних живих ресурсів (вид діяльності, який підлягає ліцензуванню) користувачам необхідно зареєструвати в органах рибохорони талони. Талони видаються користувачам. Для здійснення всіх інших видів вилучен-

ня риби та інших водних живих ресурсів (види діяльності, які не підлягають ліцензуванню) користувачам необхідно отримати в органах рибоохорони дозвіл і зареєструвати талони [3]. Таким чином, передання права користування рибними ресурсами суб'єктам, які не отримали спеціального дозволу або ліцензії на спеціальне користування, не допускається.

Суб'єктам, що здійснюють вилов чи добування риби та інших біоресурсів, держава надає квоти або ліміти вилову на добування водних біоресурсів. Для перевірки відповідності обсягу вилову затвердженим квотам на відповідні рибні об'єкти або інші водні біоресурси суб'єкти рибного господарства ведуть первинну документацію стосовно наявності ремонтного поголів'я (за видами риб), маточного поголів'я (за видами риб) тощо відповідно до Наказу Міністерства аграрної політики та продовольства «Про затвердження спеціальних форм первинної документації для суб'єктів рибного господарства в галузі аквакультури» [4] та подають звітність Державному агентству рибного господарства України відповідно до Наказу «Про затвердження форми звітності № 1А-риба (річна) «Виробництво продукції аквакультури за 20__р.» та інструкції щодо її заповнення» [5]. Звітність включає дані щодо наявності та руху протягом року виробничих площ за категоріями водних об'єктів, дані щодо наявності ремонтно-маточного поголів'я за видами риб, інформацію про джерела отримання, результати відтворення, вирощування та вилову рибопосадкового матеріалу за видами риб тощо. Щодо існуючих тут проблем, то суб'єкти, що здійснюють вилов продуктів лову, не завжди використовують безпечне знаряддя для лову та в державні органи подають неправдиві відомості щодо вилучення водних біоресурсів. Основним завданням рибного патрулю є контроль за діяльністю суб'єктів, що здійснюють вилов і добування водних біоресурсів.

Ще одним неприємним фактором є неконтрольоване скидання відходів до водоймищ суб'єктами, діяльність яких спрямована на виробництво різного роду продукції. Нагляд за вказаними діями також буде вести рибний патруль, оскільки все це може стати причиною загибелі популяції риб.

Вказаний етап щодо вилучення продуктів промислу досить важливий та впливає на імпорт та експорт водних біоресурсів, оскільки на цьому етапі визначаються об'єми продукції, необхідної для населення та промисловості.

Що стосується поняття риболовного судна, то згідно з Міжнародною конвенцією про стандарти підготовки, сертифікації персоналу риболовних суден і несення вахти (1995 р.) [6] під риболовним судном розуміють будь-яке судно, що використовується на комерційній основі для промислу риби або інших живих ресурсів моря. Майже таке ж визначення міститься й у Кодексі торговельного мореплавства України [7]. Потрібно зазначити, що знаряддя промислу є невід'ємною частиною риболовного судна, у зв'язку із чим морські події, пов'язані з пошкодженням знаряддя промислу риболовного судна іншими суднами, класифікуються як зіткнення суден у морі.

Основними типами рибальських суден є такі:

- промислові, призначені для промислу риби, китів, тюленів, моржів або інших живих ресурсів моря (траулери, сейнери, тунцелови, риболовні боти, сіткопідйімачі, китобійні та крабові судна);

- промислово-переробні, призначені для промислу й обробки власного улову (морозильні траулери-рибозаводи, великі сардинні траулери – рибоконсервні заводи, морозильні траулери, судна для переробки оселедців, крабів, рибоконсервні плавучі бази, рибомучні судна, морозильні судна) [8].

Судна різняться за призначенням, розмірами, типом промислового устаткування, що переробляє рибу, способом зберігання добутої морської продукції тощо.

Велике значення для упорядкування праці рибалок є прийняття Міжнародною організацією праці (далі – МОП) різноспрямованих конвенцій із цього питання.

Потрібно зазначити, що для екіпажу риболовного судна в Україні діє Міжнародна конвенція про стандарти підготовки, сертифікації персоналу риболовних суден і несення вахти 1995 р. (Україна приєдналась у 2002 р.), де встановлені мінімальних вимог до членів екіпажу та судна.

Одним з останніх документів, що були прийняті МОП стосовно праці рибалок, стала Конвенція 2007 р. про працю в риболовецькому секторі № 188 [9]. Вона встановила мінімальні вимоги стосовно праці на борту риболовних суден (мінімальний вік, медичний огляд), норми щодо комплектування суден екіпажами та тривалість періодів відпочинку, трудового договору рибалки, репатріації, найму та працевлаштування рибалок, оплати праці тощо.

Під переміщенням через митний кордон України продуктів морського та річкового промислу необхідно розуміти сукупність митних процедур, пов'язаних із фактичним переміщенням із території України на митну територію іншої держави або з митної території іншої держави на митну територію нашої держави продуктів морського та річкового промислу в будь-який спосіб і засіб, а також транзиту продуктів харчування митною територією України.

Одним із напрямів митного регулювання є здійснення тих чи інших митних формальностей, які необхідні під час перетину державного митного кордону. У багатьох країнах світу (Україна не є винятком) під час перетину державних кордонів існують жорсткі вимоги до товарів і транспортних засобів, але потрібно зазначити, що в законодавстві існує специфіка щодо митних формальностей, які стосуються переміщення продуктів морського та річкового промислу.

Можна виділити такі структурні елементи митних формальностей, які застосовуються до продуктів морського та річкового промислу під час переміщення через митний кордон:

- 1) митний контроль за продуктами морського та річкового промислу. Оскільки продукти промислу належать до товару, що швидко псується, то вони підлягають першочерговому митному контролю. Можна виділити такі характерні ознаки митного контролю за продуктами морського та річкового промислу:

- здійснюється в пунктах пропуску на державному кордоні (зонах митного контролю);

- реалізовується посадовими особами митних органів, зазвичай під час митного контролю продуктів промислу залучаються спеціалісти в санітарному, ветеринарному та інших видах контролю;

- проводиться під час переміщення продуктів промислу через митний кордон;

- проводиться в передбачених законодавством формах (перевірка документів, усне опитування, огляд митних об'єктів та ін.);

- здійснюється з метою попередження порушення митних правил;

- 2) митне оформлення продуктів морського та річкового промислу. Митне оформлення, що стосується продуктів морського та річкового промислу, також має свої особливості:

- здійснюється посадовими особами державної Фіскальної служби України;

– проводиться в межах робочого часу митних органів, проте бувають і винятки;

– спрямоване на документальне закріплення інформації, отриманої в процесі митного контролю;

– частиною митного оформлення продуктів морського та річкового промислу є митне декларування, спрямоване на встановлення фактів щодо точних відомостей про товар;

– передбачає етапність роботи митних органів;

3) стягнення податків і зборів (митних платежів). Вказаний елемент також має свої особливості:

– контроль за своєчасністю сплати здійснюють органи фіскальної служби;

– нарахування та сплату митних платежів здійснюють особи, що задекларували продукти морського та річкового промислу залежно від їх виду та мети переміщення через митний кордон;

– об'єктом оподаткування митними платежами є продукти морського та річкового промислу;

– механізм нарахування та сплати митних платежів складається з декількох елементів (визначення митної вартості продуктів промислу, країни походження продуктів промислу, товарної групи та ін.).

Наведені загальні митні формальності застосовуються до продуктів морського та річкового промислів. Також митні формальності залежать від виду транспорту; продукти морського й річкового промислу зазвичай перевозять морським, автомобільним і залізничним транспортом.

Щодо порушення митних правил під час переміщення продуктів морського та річкового промислу, то потрібно виділити склад або елементи вказаного порушення – передбачену нормами митного права сукупність об'єктивних і суб'єктивних ознак, за наявності яких те чи те діяння можна кваліфікувати як адміністративне правопорушення. До елементів потрібно віднести: а) об'єкт; б) об'єктивну сторону; в) суб'єкт; г) суб'єктивну сторону.

Об'єктом порушення митних правил під час переміщення продуктів морського та річкового промислу виступають суспільні відносини, що охороняються адміністративним та митним правом, а також регулюються нормами цивільного, земельного, аграрного, екологічного права, за порушення яких накладаються адміністративні стягнення. Об'єктами порушень митних правил під час переміщення продуктів морського та річкового промислу можуть виступати порядок застосування митного режиму; порядок митного контролю; порядок митного оформлення товарів і транспортних засобів; порядок надання митних пільг і користування ними та інше.

Об'єктивна сторона порушення митних правил під час переміщення продуктів морського та річкового промислу знаходить свій прояв у дії чи бездіяльності, що заборонені митним правом. У багатьох випадках вона залежить від місця, часу, обставин і способу скоєння адміністративного правопорушення, а також від причинного зв'язку між діянням і шкідливими наслідками цього діяння, вчинення протиправного діяння в минулому, його системності. Це досить важливо, оскільки продукти промислу безпосередньо пов'язані з водними об'єктами, тому їх несанкціонований вилов наносить непоправну шкоду як державі, так і екосистемі.

Суб'єктами адміністративної відповідальності за порушення митних правил під час переміщення продуктів морського та річкового промислу можуть бути громадяни, які на момент вчинення такого правопорушення досягли 16-річного віку, а під

час вчинення порушень митних правил підприємствами – посадові особи цих підприємств.

Суб'єктивна сторона порушення митних правил під час переміщення продуктів морського та річкового промислу характеризується психічним ставленням суб'єкта правопорушення до протиправної дії (бездіяльності) та її наслідків. Суб'єктивна сторона охоплює вину, мотив і мету поведінки правопорушника. Суб'єктивне ставлення може бути у двох формах: у формі умислу та необережності. Адміністративне правопорушення визнається вчиненим умисно, якщо особа, яка його вчинила, усвідомлювала протиправний характер своєї дії чи бездіяльності, передбачала її шкідливі наслідки й бажала їх або свідомо допускала настання цих наслідків. Адміністративне правопорушення визнається вчиненим із необережності, якщо особа, яка його вчинила, передбачала можливість настання шкідливих наслідків своєї дії чи бездіяльності, проте легковажно розраховувала на їх відвернення або не передбачала можливості настання таких наслідків, хоча повинна була й могла їх передбачити.

За порушення митних правил можуть бути накладені такі адміністративні стягнення, як попередження, штраф, конфіскація.

Отже, під відповідальністю за порушення митних правил під час переміщення продуктів промислу треба розуміти настання негативних наслідків за порушення митних правил під час переміщення продуктів промислу.

Елементами законодавчого забезпечення відповідальності за порушення митних правил під час переміщення продуктів промислу виступають акти національного митного законодавства та міжнародні договори й конвенції.

Висновки. В Україні не сформовані єдині правила вилучення водних біоресурсів, тому потрібний орган, який здійснював би контроль та нагляд у риболовній сфері, саме таким органом є рибний патруль. Основний вид його діяльності буде спрямовано на протидію та запобігання порушенням законодавства. У загальному вигляді під продуктами морського та річкового промислу треба розуміти результат спеціального виду діяльності, спрямованої на вилов, добування, переробку водних біоресурсів для задоволення різних потреб людини. Порядку переміщення продуктів морського та річкового промислу присвячено розділ VI Митного кодексу України. Можна виділити такі структурні елементи митних формальностей, які застосовуються до продуктів морського та річкового промислу під час переміщення через митний кордон: митний контроль, митне оформлення, стягнення податків і зборів (митних платежів). Порушенням митних правил під час переміщення продуктів промислу також притаманні свої особливості. Нині проблема порядку вилучення продуктів морського та річкового промислу із середовища існування та їх переміщення через митний кордон України є малодослідженою.

Література:

1. Митний кодекс України від 13 березня 2012 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 44–48. – Ст. 552.
2. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності, пов'язаної з промисловим виловом риби, крім внутрішніх вод (ставків) господарств : Наказ Міністерства аграрної політики України від 31 травня 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0983-13>.
3. Про затвердження Інструкції про порядок спеціального використання риби та інших водних живих ресурсів : спільний Наказ Міністерства аграрної політики України та Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 11 листопада 2005 р. // Офіційний вісник України. – 2005. – № 49. – Ст. 148.
4. Про затвердження спеціальних форм первинної документації для суб'єктів рибного господарства в галузі аквакультури : Наказ Мі-

- ністерства аграрної політики та продовольства України від 19 червня 2012 р. № 362 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 53. – Ст. 122.
5. Про затвердження форми звітності № 1А-риба (річна) «Виробництво продукції аквакультури за 20__р.» та інструкції щодо її заповнення : Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 21 березня 2012 р. № 141 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 31. – Ст. 278.
 6. Міжнародна конвенція про стандарти підготовки, сертифікації персоналу риболовних суден та несення вахти (1995 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_707.
 7. Кодекс торговельного мореплавства України від 23 травня 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 47. – Ст. 349.
 8. Про затвердження Інструкції щодо складання державного статистичного спостереження за формою № 2-вод «Звіт про наявність власних морських і річкових суден, вантажних та пасажирських причалів-набережних» : Наказ Державного комітету статистики України від 22 лютого 2001 р. № 102 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 11. – Ст. 253.
 9. Конвенція про працю в риболовецькому секторі 2007 р. № 188 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/993_518.

Ильченко Е. Р. Порядок изъятия продуктов морского и речного промысла из среды обитания и их перемещения через таможенную границу Украины

Аннотация. Статья посвящена вопросу изъятия продуктов промысла и органам, которые предоставляют разрешения на такое изъятие, и их перемещения через таможенную границу Украины как особого вида товара, который быстро портится. В законодательстве существует

специфика таможенных формальностей и ответственности относительно продуктов промысла, перемещаемых через таможенную границу. Проведение данных мероприятий осуществляется с целью надлежащей перевозки и хранения продуктов промысла, своевременного таможенного оформления и контроля за продуктами морского и речного промысла, а также для обеспечения отрасли национальной экономики продовольствием и потребителей качественной продукцией.

Ключевые слова: рыбный патруль, продукты морского и речного промысла, таможенную границу, риболовне судно, контроль, ответственность.

Ichenko K. The procedure for extracting products of sea and river fishing to habitat and their movement across the customs border of Ukraine

Summary. The article is devoted to the removal of fishery products and the bodies that provide authorization for such an exemption, and their movement across the customs border of Ukraine as a special kind of product that quickly deteriorates. In the legislation there are specifics of customs formalities and responsibility with respect to fishery products, transported across the customs border. Implementation of these activities is carried out with a view to the proper transportation and storage of fishery products, timely customs clearance and control of products of sea and river fishing, as well as for the industry of the national economy and food supply consumers with quality products.

Key words: fish patrol the products of sea and river fishing, customs border, fishing vessel, control and responsibility.